
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA POLİTİKASI AÇISINDAN YENİLENEBİLİR ENERJİ KOOPERATİFÇİLİĞİNE YÖNELİK MALİ TEŞVİKLERİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF FINANCIAL INCENTIVES FOR RENEWABLE ENERGY COOPERATIVES ON THE POLICY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Vildan Hilal AKÇAY* - Sibel BİLGİN**

ÖZET

“Gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanından ödün vermeksizin, bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma” olarak tanımlanan ‘sürdürülebilir kalkınma’nın en önemli paydaşlarından biri kooperatiflerdir.

Bu çalışmada kooperatifçiliğin rekabetçi güçlerini etkileyen faktörlerin ardından, bu faktörlerden biri olan ‘özel sektör direnci ve sermaye baskısı’ karşısında kooperatiflere yönelik finansman desteği ve vergisel teşviklerin rolünün ve yenilenebilir enerji kooperatifçiliği özelinde bu desteklerin mevcut durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde yenilenebilir enerji kooperatiflerine yönelik mali teşvik mekanizmaları incelenmiş ve sonuç bölümünde konuyla ilgili değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir enerji kooperatifleri, yenilenebilir enerjiye yönelik mali teşvikler

Jel kodu: O44, P13, Q28, Q42, Q48

* Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara, hilalvildan@gazi.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara, bsibel@gazi.edu.tr

ABSTRACT

The concept of sustainable development was presented first in World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission) report in 1987 and defined as “development which meets the needs of current generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs”.

In this context, adopting economic participation and democratic control as principle, cooperatives have a most important role in sustainable development.

To perform this role cooperatives should sustain their entity.

In this study we examined the financial incentive mechanisms in renewable energy cooperatives in Turkey and developed countries. Finally, suggestions and criticism about the subject were stated.

Keywords: *Sustainable development, financial incentives in renewable energy, renewable energy cooperatives*

GİRİŞ

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından “gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanından ödün vermeksizin, bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma” olarak tanımlanan ‘sürdürülebilir kalkınma’nın temel felsefesi, ekonomik ve sosyal yapı ile çevre etkileşiminin bütüncül bir şekilde değerlendirilerek bugünkü ve gelecekteki nesillerin, kalkınmanın getirdiği fırsatlardan hakkaniyetli bir şekilde yararlanmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda kooperatifler, sürdürülebilir kalkınmanın en önemli paydaşlarından biri olma özelliğini taşımaktadır.

Zira pek çok sektörde faaliyette bulunan kooperatifler; ortaklarının demokratik katılımına dayalı yönetimi esas alarak adil paylaşımı hedeflemektedir. Kooperatifçiliğin ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmadaki işlevini hakkıyla gerçekleştirebilmesi, öncelikle kendi varlığını sürdürülebilir kılmasına bağlıdır.

Kendi kısıtlı imkanlarıyla üretmeye çalıştıkları ürünü pazarlama güçlüğü çeken kooperatifler, varlıklarını idame ettirebilmeleri, ulusal ve uluslararası ölçekte kapitalist sistem içinde erimeden ve pazarın hakimiyetini elinde tutma çabası içinde olan “sermaye” ile var olma mücadelesi vermek durumunda olan ekonomik müesseselerdir. İşte bu çalışmada, kooperatifçiliğin rekabetçi güçlerini etkileyen faktörlerin ardından, bu faktörlerden biri olan ‘özel sektör direnci ve sermaye baskısı’ karşısında kooperatiflere yönelik finansman desteği ve vergisel teşviklerin rolünün ve yenilenebilir enerji (YE) kooperatifçiliği özelinde bu desteklerin mevcut durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği olgusunun bütün dünya ülkeleri açısından kalkınma ve enerji stratejilerinin en belirleyici parametresi haline gelmesi dolayısıyla ülkemiz açısından da kalkınma stratejilerini bu parametrelere göre yürütülecek politikalarla bütünleştirme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

İşte bu politikalarından birinin, 2012-2016 Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında yer alan ‘Kooperatifçilik potansiyeli yüksek yeni alanlar tespit edilerek bu alanlarda kooperatif kurulması ve geliştirilmesine yönelik özendirici çalışmalar yapılacaktır’ hedefinden hareketle, YE kooperatiflerinin kurulması ve geliştirilmesi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada YE kooperatifleri, sürdürülebilir kalkınma politikaları açısından sahip olduğu bu rolden ötürü incelenmektedir.

1 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Sürdürülebilir kalkınma kavramı

İşletme yönetimi, iktisat, politika, çevre yönetimi ve hukuk gibi disiplinlerin alanına giren bir kavram olan sürdürülebilirlik; toplumun sosyal, kültürel, doğal, bilimsel ve insan kaynaklarının ihtiyatlı bir şekilde kullanılması gerektiğini vurgulayan, tüm toplumun katılımını gerektiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin vd., 1995: 877; Wilson, 2003).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, çevre bozulmaları ve kirliliğinin giderek arttığı dünyada, son birkaç on yıldır sıklıkla tartışılan konular arasından yer almıştır. Çünkü sürdürülebilirlik konusu enerji, çevre ve ekonomi üçgeninin tam merkezinde bulunmaktadır.

Çevre sorunlarına dikkat çekmek üzere yapılan, sürdürülebilir kalkınma için uluslararası nitelikteki önemli çalışmalardan biri, 1972’de farklı ülkelerden bilim insanı, diplomat, sanayici, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşan ve uluslararası bir strateji geliştirme merkezi niteliğindeki Roma Kulübü tarafından düzenlenen

Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth) adlı rapor olmuştur. Rapor, sınırsız büyüme ile sınırlı kaynaklar çelişmesini ilk defa ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir (Meadows vd., 1972). Bu dönemde ülkelerin ve büyük ölçekli firmaların aldıkları çevresel önlemler yerel nitelikte olup, küresel ölçekte çevresel sorunlara duyarsız kalmıştır.

Zira üreticilerin talebi artırmak adına, ürünlerin ömürlerini kasıtlı olarak kısaltmaya başladıkları 1920'lerden bu yana “planlı eskitme” stratejisi dolayısıyla, Gana gibi üçüncü dünya ülkeleri elektronik çöp yığını haline gelmiştir.

Kalkınma ve çevre konusunda uluslararası platformda atılan adımlar arasında Stockholm Çevre Konferansı, Rio Konferansı, Kyoto Protokolü, BM Binyıl Zirvesi ve Dünya Kalkınma Zirvesi yer almaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının genel kabul görmesi ve yaygın olarak kullanılması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development) tarafından 1987’de hazırlanan ve Brundtland Raporu olarak bilinen Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) raporu ile sağlanmıştır.

Bu rapor, sürdürülebilir kalkınma kavramının en kapsamlı tanımını ortaya koyması dolayısıyla önem arz etmektedir.

Rapora göre sürdürülebilir kalkınma “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılayan kalkınma” olarak tanımlanmıştır (UN, 2017).

Bu bağlamda kooperatifler, sürdürülebilir kalkınmanın en önemli paydaşlarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Zira pek çok sektörde faaliyette bulunan kooperatifler, ortaklarının demokratik katılımına dayalı yönetimi esas alarak adil paylaşımı hedeflemektedir.

1.2 Kooperatifçilik kavramı, ilkeleri ve kooperatifçiliğin performansını etkileyen faktörler

İnsanların ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve isteklerini karşılamak amacıyla gönüllü olarak oluşturdukları, mülkiyeti müşterek olan ve demokratik olarak yönetilen özerk bir teşebbüs olarak tanımlanan kooperatifler, günümüzde tüm dünyada geçerli ve yürürlükte olan, Uluslararası Kooperatifler Birliği (International Cooperative Alliance) Genel Kurulu tarafından 1995 yılında kabul edilen şu yedi ilkeyi esas almaktadır (ILO, 2017; ICA, 2017):

- Gönüllü ve serbest katılım ilkesi
- Demokratik yönetim (kontrol) ilkesi
- Ortağın ekonomik katılımı ilkesi
- Özerklik ilkesi
- Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi
- Kooperatifler arası işbirliği ilkesi
- Toplumsal sorumluluk ilkesi

Yukarıdaki ilkelerden yola çıkılarak kooperatiflerin (Mülayim, 2010; Çıkmın ve Karacan, 1994; Troya, 2017);

- Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmış ticari müessese olarak ortaklarının hak ve getirilerini güvence altına almayı amaçladıklarını,

- kişilerin tek başlarına yerine getiremedikleri ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak ve üretim faaliyetlerini sürekli kılmak, sermaye şirketlerine karşı kendilerini savunmak, bölgelerinde birer ekonomik güç olmak amacıyla kurulduklarını,

- rekabetin iyi işlemediği bir sistemde gelir dağılımının adil bir biçimde yapılmamasına karşı doğduğunu;

- kârdan ziyade üyelerine ve topluma hizmet amacını taşıdıklarını,

- gelir paylaşımında sermayeden ziyade emeğe ve insanlara öncelik verildiğini ifade etmek mümkündür.

Kooperatifler, yukarıda açıklanan ilkeler doğrultusunda ekonomik ve toplumsal başarıya ve kalkınmaya vesile olabilmeleri için yönetim performanslarını etkileyen faktörleri gözetip, gerekli önlemleri alarak faaliyetlerini gerçekleştirmelidir.

Bu faktörler, aşağıda başlıklar halinde ele alınmaktadır (Çıkmın ve Karacan, 1994; Steding and Kramer, 1996, TMKB, 2003):

- toplumsal kooperatifçilik bilincinin varlığı ve insan kaynaklarının geliştirilmesi
- devlet desteği ve müdahalesi
- özel sektör direnci ve politik çevre
- yasal düzenlemeler
- finansman sorunu
- kooperatifler arası işbirliği
- profesyonel yöneticiliktir.

1.3 Sürdürülebilir kalkınma ve kooperatifçilik ilişkisi

Yukarıda yapılan tanım doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınmanın temel felsefesinin, ekonomik ve sosyal yapı ile çevre etkileşiminin bütüncül bir şekilde değerlendirilerek bugünkü ve gelecekteki nesillerin, kalkınmanın getirdiği fırsatlardan hakkaniyetli bir biçimde yararlanmalarını sağlamak olduğu ifade edilebilir.

Zira sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmalar (Bknz. Munasinghe, 2009) ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlardan oluşan “sürdürülebilir kalkınma üçgeni” şeklinde modellenmiştir.

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın önemli bir aracı olarak benimsenmiş ve kamu kesimi ile özel kesim yanında “üçüncü kesim” olarak değerlendirilmiş olan kooperatifçilik bu modelde, her üç boyut itibarıyla da yer almaktadır.

Kooperatifçilik ve çevre sorunları ile ilgili 1980’den günümüze kadar yapılan ve aşağıda örnekleri sunulan uluslararası toplantılar ve hazırlanan raporlarda, kooperatifçiliğin sürdürülebilir kalkınmada üstlendiği role dair ipuçları görülmektedir:

- 1980’de Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA- International Cooperative Alliance) tarafından hazırlanan bir raporda, kooperatifçiliğin

çevresel problemlere çözüm üretebileceği belirtilmiştir (ILO, 2001).

- 1990'da Uluslararası Kooperatifler Birliği, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun "Ortak Geleceğimiz" raporu ile başlayan sürecin bir parçası durumuna gelmiştir (Alkan, 2001).

- 1992'de Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Çevre ve Kalkınma Konferansında, Uluslararası Kooperatifler Birliğine çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya verdiği destek dolayısıyla bir belge sunulmuş; UKB'nin Tokyo'da düzenlediği kongrede gündem maddelerinden biri 'çevre ve sürdürülebilir kalkınma' olarak belirlenmiştir (Alkan, 2001).

- 1993'te Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından düzenlenen konferansta çeşitli kooperatif temsilcileri, çevreyi korumaya yönelik katkılar sunmuşlardır.

Örneğin tüketici kooperatifleri temsilcileri, tüketim eğilimlerini sürdürülebilir hale getirebilmek amacıyla 3R prensibini (Reduce-azalt, Reuse-tekrar kullan, Recycle-geri dönüştür) savunacaklarını belirtmişlerdir (ILO, 2001).

Bu prensipler, 20.yy.da şirketleri en çok etkileyen yönetim stratejilerinden biri olan ve "bir ürünün modasının geçmesinin (ömrünü doldurması, yani eskiyip artık kullanılamaz hale gelmesinin) daha piyasaya çıktığı ilk anda planlanarak, o ürünün bünyesine kurgulanmasına ilişkin bir strateji" olarak tanımlanan "planlı eskitme" stratejisinin hilafına güdülen prensiplerdir (Bknz. Hindle, 2008).

- 2012'de Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından hazırlanan On Yıllık Kooperatif Tasarısında kooperatifler, sürdürülebilirliğin kurucusu olarak konumlandırılmıştır. Tasarıya göre gelecek on yılda kooperatiflerin beş önceliğinden biri 'sürdürülebilirlik'tir (ICA, 2013).

Kooperatiflerin, yukarıda belirtildiği üzere, sürdürülebilir kalkınmadaki yadsınamaz rolüne rağmen, ülkemizde 2012-2016 Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında yapılan kooperatifçilikle ilgili Swot analizinde, zayıf yönler arasında "Etkin ve sürdürülebilir bir kooperatifçilik politikası oluşturulmasında yaşanan eksiklikler" kalemi

yer almaktadır.

Bu sonuç, ülkemizdeki mevcut kooperatiflerin kendi varlıklarını idame ettirmeleri konusunda sorunlarla karşı karşıya olduklarının göstergesi niteliğindedir (KGM, 2011).

2 YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI VE YENİLENEBİLİR ENERJİ FAALİYETLERİNE YÖNELİK TEŞVİK MEKANİZMALARI

Uluslararası Enerji Kurumunun tanımına göre yenilenebilir enerji; güneş, rüzgâr gibi doğal kaynaklardan elde edilen, tüketildikten sonra hızlı bir şekilde kendini yenileyebilen ve kullanıldıkça tükenmeyen enerjidir.

Ülkemizde yenilenebilir enerji kaynakları, 2005 yılında çıkan 5346 sayılı “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun (YEK) 2010 yılında yapılan 6094 sayılı Kanun kapsamında değişikliğiyle şu şekilde tanımlanmaktadır: “Yenilenebilir enerji kaynakları; hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, biyokütleden üretilen gaz (çöp gazı dâhil), dalga, akıntı enerjisi ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynaklarıdır” (6094 sayılı Kanun, Md.1, 2010).

5346 sayılı “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun”da güneş, rüzgar, biyokütle, hidroenerji, jeotermal, dalga, biyoyakıt, hidrojen, gel-git enerjisi yenilenebilir enerji kaynakları olarak sayılmaktadır (5346 sayılı Kanun, Md.3, 2005).

Uluslararası Enerji Ajansı tarafından küresel düzeydeki enerji talebini karşılamada “uyuyan bir dev” olarak nitelendirilen yenilenebilir enerji kaynaklarının (IRENA, 2007), çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan yararlar sunarak dünya enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılama potansiyeline sahip olduğundan stratejik bir önem arz etmektedir.

Dünyada çevresel etkiler ve sürdürülebilir bir kalkınma için

farkındalık arttıkça yenilenebilir enerji kaynaklarına ilgi de artmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını cazip kılan ve kısıtlayan faktörler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Çevresel açıdan ele alındığında yenilenebilir enerji kaynakları sayesinde küresel ısınma ve iklim değişikliğinin yarattığı tehditleri azaltmak mümkündür.

Elbetteki yenilenebilir enerji kaynaklarının da kurulum ve üretim aşamalarında yarattığı çevresel tahribat vardır fakat bu, yenilenemeyen enerji kaynaklarına nazaran makul düzeydedir.

Örneğin rüzgar ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının, hidrolik sistemler gibi diğer kaynaklara göre kuruluş aşamasında meydana getirdiği çevre tahribatı daha azdır (Demir ve Emeksiz, 2016: 338).

Yanısıra yenilenebilir enerji kaynaklarıyla gerçekleştirilen üretim sayesinde CO2 emisyon oranının düşmesi ve dolayısıyla sera gazı emisyonlarında artışın önlenmesi mümkündür (KPMG, 2016:2).

Yanısıra tarım arazilerinin, yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi amacıyla kullanılması durumunda, bu arazilerin alternatif (fırsat) maliyetine katlanmak da gerekecektir.

Dolayısıyla uzun vadede (nüfus artışıyla birlikte) gıda, yerleşim, sanayi ve enerji üretimi arasında yapılacak tercihin alternatif maliyetinin iyi hesap edilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca barajlar ve benzer hidro santraller çevreyi olumsuz etkileme potansiyeli barındırdığından bu kaynaklara yapılabilecek yatırımların doğal bir sınırı bulunmaktadır.

Yenilenebilir enerjinin diğer bilinen enerji kaynaklarına göre çevre dostu olduğu bir gerçek ancak rüzgar santrallerinin hava akımlarına etkisi, güneş panellerinin küresel ısınmaya etkisi gibi henüz sonuçlanmamış bazı araştırma ve tartışmalar bu gibi yatırımların çok büyük ölçekte yapıldığında ciddi çevresel sorunlar doğurabileceğine işaret etmektedir (Üstün, 2016: 94).

Örneğin Kuzey Amerika’da rüzgar tirbünlerinin düşük frekanslı ses yaydığı ve çevredeki insan ve hayvan yerleşimlerini rahatsız ettiği iddiasıyla davalar açıldığı bilinmektedir.

- Ekonomik açıdan ele alındığında, yenilenebilir enerji kaynaklarının fosil kaynaklara nazaran daha çok çeşit barındırması ve fosil kaynakların sınırlı sayıda ülkenin elinde bulunması dolayısıyla bu ülkelere bağımlılığın ve bağımlılıktan mütevellit politik istikrarsızların azalması, enerjinin temin güvenliği ve sürdürülebilirliği noktasında üreten ülkeye avantaj sağlamaktadır.

Yanısıra yenilenebilir enerji yatırımları sayesinde yeni iş alanları ve dolayısıyla istihdama olumlu katkı ortaya çıkmaktadır.

Rutovitz ve Atherson (2009:49), küresel düzeyde yenilenebilir enerji politikalarının desteklenmesi halinde istihdam oranının 2020 yılı için %5, 2030 yılı için %7 daha fazla olacağını belirtmişlerdir.

- Gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan ele alındığında yenilenebilir enerji kaynaklarının görece az gelişmiş ve enerji açığı olan ülkelerin (Afrika ve Asya’nın bir bölümü) kendi enerjilerini, sahip oldukları doğal kaynaklardan karşılayarak, kalkınmalarına olanak sağlaması söz konusudur.

Ayrıca pro-sumer olarak tabir edilen kendi tüketim ihtiyaçlarını kendileri üreterek karşılayan küçük ölçekli yatırımcılar açısından da kendi tüketecekleri üretebilmeleri açısından fırsat niteliğindedir.

Yenilenebilir enerji alanındaki teknolojik gelişmeler, bu alandaki yatırımların yapılabilirliğini etkilemektedir. Örneğin 2008’den 2016’ya kadar güneş enerji panellerinin ortalama maliyeti %80 azalmıştır (Üstün, 2016: 94).

- Yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi popüler olması dolayısıyla enerji sektöründe olmayan pek çok yatırımcıyı da bu alana çekmektedir.

Örneğin Google firması yenilenebilir enerji projelerine 2 milyar dolardan fazla kaynak sağlayacağına yönelik bir takım anlaşmalar

yaptığını ve faaliyetlerini %100 yenilenebilir enerjiyle gerçekleştirme hedefi olduğunu duyurmuştur (KPMG, 2016:4).

Yukarıda sayılan çevresel, ekonomik ve toplumsal avantajları dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanımını sağlamak gerekmektedir.

Bu alandaki ilk yatırım maliyetinin yüksek olması, konvansiyonel kaynaklara dayalı enerji yatırım, üretim ve tüketimiyle rekabet edebilmesi, gelişen teknolojilerin verimliliği artırma amacıyla takip edilip kullanılabilmesi için bu yatırımların devlet tarafından teşvik edilmesi gerekmektedir.

2.1 Yenilenebilir Enerji Faaliyetlerine Yönelik Teşvikler

Teşvikler, kamu harcamaları ve gelirleri üzerinden, vergi muafiyet ve istisnaları, düşük faizli kredi ya da hibe yardımları, enerji indirimleri, arsa tahsisi, devletin sermaye katılımı ve finansman kolaylıkları gibi araçlarla uygulanabilmektedir.

Teşvik araçlarının amaçlarından biri, özel kesimin maliyetlerini hafifletmek suretiyle, bu kesimin yatırıma ayıracağı fonları arttırmak; diğeri ise, kamu tarafından bazı ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla arttırılması için ülke ekonomisi açısından faydalı olduğu düşünülen alanlara yönlendirmektir (Şen, 2017: 64).

Dünya genelinde yenilenebilir enerji ile ilgili faaliyetleri teşvik etmek için gerçekleştirilen tek bir uygulama söz konusu değildir.

Birçok ülke, teknolojik bakımdan ileri durumda olan gelişmiş ülkelerin öncülüğünde, yenilenebilir enerji alanında politika hedefleri belirlemiş olup ve bu hedeflere ulaşabilmek amacıyla çeşitli teşvik araçları kullanmaktadır. Dünya çapında en yaygın olarak kullanılan teşvik türleri ve bunların 2004-2016 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 1'e göre yenilenebilir enerji hedef ve politikaları bulunan ülkelerin sayısı 2004'ten 2016'ya artmıştır. Çoğunlukla elektrik üretimine odaklanan yenilenebilir enerji üretiminde tarife garantileri ve

Tablo 1: Yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik teşviklerdeki büyüme seyri

	2004	2014	2015	2016
Politika hedefleri olan ülkeler	48	164	173	176
Tarife politikaları olan eyalet, bölge ve ülkeler	34	106	110	110
Yenilenebilir enerji kota politikaları olan eyalet, bölge ve ülkeler	11	99	100	100
İhale/kamu ihalesi uygulanan ülkeler	Yok	55	16	34
Isıtma zorunluluğu/ direktifi olan ülkeler	Yok	19	21	21
Biyoyakıt direktifi olan eyalet, bölge ve ülkeler	10	63	66	68

Kaynak: REN21, 2015; REN21, 2017.

yenilenebilir enerji kota zorunluluğu (portföy standartları) en yaygın kullanılan mekanizmalar olmaya devam etmektedir.

Yukarıdaki teşvik araçları da dahil olmak üzere, dünya genelinde yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik uygulanmakta olan teşvik türleri şunlardır:

Düşük faizli yatırım kredileri: Yenilenebilir projelerin geliştirilmesi için toplam maliyetlerin belirli bir yüzdesi veya kurulu kWh (kilowatt saat) başına düşük faizli ve uzun vadeli kredi şeklinde teşvik verilir (Eser ve Polat, 2015: 208)

Sübvansiyonlar: Devlet, yenilenebilir enerji üretimini teşvik etmek amacıyla yatırım maliyetinin belirli bir yüzdesini hibe şeklinde finanse edebilir (Şen, 2017: 65).

Vergi teşvikleri: Başlıca vergi teşvik araçları; muafiyet ve istisnalar, indirimler, amortisman rejimi, zararların ileriye ve geriye mahsubu, vergi tatili ve vergi ertelemesidir (Şen, 2017:65).

Yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik vergisel teşvik araçları

arasında başta karbon vergisi olmak üzere enerji vergileri, çeşitli çevre vergisi istisnaları, KDV muafiyetleri, hızlandırılmış amortismanlar, emlak vergisi muafiyetleri, yatırım dönemine özgü bazı vergi avantajları, gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvik mekanizmaları yer almaktadır (Abolhosseini and Heshmati, 2014: 10-12).

Enerji tüketimini yenilenebilir kaynaklar lehine çevirebilmek için fosil yakıtların daha yüksek oranda veya karbon vergisi gibi ilave vergiler ile vergilendirilmesi yoluyla vergisel önlemler alınmaktadır (Aslani, Naaranoja ve Wong, 2013:503, Eser ve Polat, 2015: 20).

Sabit fiyat garantisi (feed-in-tariff) (tarife garantisi ya da alım garantisi): Özellikle elektrik üretimini desteklemek amacıyla tarifeler yoluyla, kamu harcamaları üzerinden uygulanan, en yaygın teşvik yöntemidir. Sabit fiyat garantisi; devlet tarafından belirlenen ve genellikle gerekli şartları sağlayan enerji üreticilerine kilowatt-saat başına yapılan sabit nakit ödemeler şeklinde uygulanmaktadır. Sabit fiyat garantisinin iki temel fonksiyonundan biri yenilenebilir kaynaklardan sağlanan enerjiye satın alma garantisi tanımak, diğeri ise genellikle 10 yıldan 30 yıla kadar değişen sürede, uzun vadeli bir fiyat garantisi sağlamaktır.

Böylece yatırımcı açısından satış ve fiyat riskleri ortadan kaldırılmış olur (Brown, 2013:3; Acar vd., 2015: 13-14). Tarife garantisi sistemi, marjinal üretim maliyeti piyasa elektrik fiyatından yüksek olan yenilenebilir enerji kaynakları/teknolojileri için uygulanmakta, her bir teknoloji için bir tarife garanti etmektedir (Öztürk & Kalaycı, 2010: 2).

Prim garantisi: Prim garantisi uygulaması, sabit fiyat garantisi uygulamasına benzemekte ve yenilenebilir enerji üreticisinin ürettiği enerjiye satın alma garantisi getirmektedir.

Sabit fiyat garantisinden farklı olarak, üreticiye sabit bir fiyattan ziyade piyasa fiyatının biraz üzerinde bir prim verilerek ödeme yapılmaktadır. Piyasa fiyatının belirlenen minimum fiyatı aşması halinde prim ödemesi yapılmamaktadır (Delolite, 2011: 4).

Zorunlu kota (Yenilenebilir portföy zorunluluğu): Kota uygulamasında hükümet, piyasada üretilen elektrik enerjisi miktarının

belirli bir kısmının yenilenebilir kaynaklardan karşılanmasını zorunlu kılmaktadır.

Üreticiler, devletin farklı enerji kaynakları için farklı değerlerde belirlemiş olduğu Megawatt saat değerlerine sahip enerji miktarlarını tamamladıktan sonra bu değer üstündeki enerji miktarını piyasadaki kotayı tutturamayan diğer üreticilere satabilmektedirler. Bu teşvik sisteminin tam anlamıyla başarılı olabilmesi için kotasını doldurmayan üreticilere yönelik cezaların iyi belirlenmesi gerekmektedir (Eser ve Polat, 2015: 206).

Yenilenebilir portföy standartları yönteminin en önemli ayağını yenilenebilir enerji sertifikaları oluşturmaktadır. Yenilenebilir enerji üreticileri ve tüketicileri, enerji kullanım miktarını arttırdıklarında her birim başına ticarete konu sertifika elde etmektedirler.

Yenilenebilir enerji sertifikaları yenilenebilir enerji kaynaklarından bir birim elektrik enerjisi üretildiğini belgeleyen sertifikalardır (Yılmaz 2015: 88). Yenilenebilir enerji sertifikaları, yenilenebilir enerjinin fiziksel enerjiden farklı olarak taşıdığı çevresel ve diğer pozitif niteliklerinin alınıp satılabilir hale dönüşmesini mümkün kılan sertifikalardır. Belirli bir dönemde üretilen yenilenebilir enerji için üretici şirkete yenilenebilir enerji sertifikaları verilmekte, üretici şirket ürettiği elektriği yenilenebilir enerji sertifikaları ile birlikte veya ayrı olarak satabilmektedir.

Yenilenebilir enerji sertifikalarının satılmasıyla birlikte sahipliği el değiştirmekte, aynı biçimde yeni yenilenebilir enerji sertifikaları sahibi de sertifikayı satabilmektedir. Yani diğer bir deyişle sertifikalar birden çok el değiştirebilmektedir (Öztürk ve Kalaycı, 2010:4). Zorunlu kota yönteminde enerji üreticilerine üretilen enerjinin belli bir oranının yenilenebilir kaynaklardan karşılanması zorunlu tutulur.

Yenilenebilir kaynaklardan kota miktarının üzerinde üretim gerçekleştirenler, bu çerçevede sahip oldukları yeşil sertifikalar ile fazla ürettikleri enerjiyi, kota miktarını dolduramayan diğer üreticilere satabilirler (Şen, 2017: 65).

2.2 Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Kooperatiflerine Yönelik Teşvikler

Ülkemizde yenilenebilir enerji faaliyetlerine sağlanan teşviklerden önce, ilgili mevzuata ve Türkiye’de yenilenebilir enerji faaliyetlerine ilişkin alınan kararların ve yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimine aşağıdaki başlıkta değinilmektedir.

2.2.1 Yenilenebilir enerji kooperatifçiliğinin mevzuattaki yeri

Ülkemizde enerji sektörüne yönelik düzenlemeler aşağıdaki kanunlarda yer almaktadır.

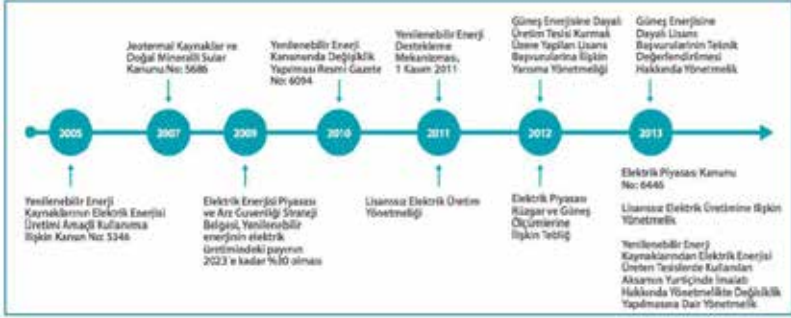
- Elektrik Piyasası Kanunu (4628 sayılı Kanun),
- Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına Dair Kanun (Yenilenebilir Enerji Kanunu, YEK) (5346 sayılı Kanun),
- Enerji Verimliliği Kanunu (5627 sayılı Kanun)
- Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6094 sayılı Kanun),
- Yeni Elektrik Piyasası Kanunu (6446 sayılı Kanun),

Ülkemizde yenilenebilir enerji faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler ise yukarıdaki kanunların yanısıra yürürlükte olan yönetmelikler ve Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında yer almaktadır.

Söz konusu yönetmeliklerin başında Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik gelmekte olup, diğerleri de Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1’deki düzenlemelerin yanında mevzuatta YEGM (Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü) tarafından yayınlanan yönetmeliklerin yanısıra, 2017 yılında EPDK (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu) tarafından yenilenebilir enerji ihalelerini gerçekleştirebilmek için “Rüzgâr veya Güneş Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi Kurmak Üzere

Şekil 1: Türkiye’de yenilenebilir enerji düzenlemelerinin ve politikalarının gelişimi

Kaynak: ETKB, 2014: 11

Yapılan Önlisans Başvurularına İlişkin Yarışma Yönetmeliđi” yayınlanan yönetmelik de sayılabilir.

Yukarıda sayılan ve Şekil 1’de gösterilen mevzuat aynı zamanda ülkemizdeki yenilenebilir enerji kooperatifleri ile de ilgilidir.

Yenilenebilir enerjinin teşvikine yönelik ulusal politikaların başlangıcı 2005 yılındaki 5346 sayılı kanuna dayalı olup, bu kanunda yenilenebilir enerji kaynakları tanımlanmış ve bu alana sağlanacak teşvikler belirlenmiş, akabinde 2010 yılında 6094 sayılı kanun ile düzenlemeler yapılmıştır.

Yenilenebilir enerji kooperatifçiliği kavramı ise ilk kez 2013’te yürürlüğe giren Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik ile Türk Hukuk sisteminde yerini almıştır.

Dolayısıyla ülkemizde yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kuruluş tarihi çok yakın geçmişe dayanır.

2012’de hazırlanan “2012-2016 Türkiye kooperatifçilik stratejisi ve eylem planı” kapsamında yapılan ‘Türkiye’de kooperatifçilik ile ilgili SWOT analizi’nde kooperatifçiliğin zayıf yönleri arasında “Konut yapımı ve tarım alanında sayıca yoğunlaşmanın olması; diğer sektörlerde oldukça düşük etkinlik düzeyi” unsuru yer almıştır.

Bu zayıf yönü bertaraf etmeye yönelik önerilerden biri enerji kooperatifçiliği olmuştur.

Planda “yenilenebilir enerji kooperatifçiliği” kavramı kullanılmazken, enerji sektöründe henüz bir kooperatif kuruluşunun hiç gerçekleşmediğine değinilmiş, yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi sağlayabilmek için enerji kooperatiflerinin kurulması önerilmiştir (TKSEP, 2012:26). 2013’te Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliğin yayınlanması ile birlikte bireysel tüketiciler birleşerek elektrik üretme imkanı elde etmişlerdir.

Bu yönetmeliğin akabinde Türkiye’de ilk yenilenebilir enerji kooperatifi Denizli ilinin Tavas ilçesinde 2014 yılında kurulmuştur. (Enerji kooperatifleri el kitabı, 2017:15).

2.2.2 Türkiye’de yenilenebilir enerji kooperatiflerine yönelik teşvikler

Yenilenebilir enerji; sağladığı avantajları dolayısıyla bütün dünya ülkeleri için olduğu gibi Türkiye açısından da ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak stratejik bir önem arz etmektedir. Ülkemizde yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik yürürlükte olan teşvik mekanizmalarının başında sabit fiyat garantisi, lisanssız üretim genel yatırım teşvik uygulamaları kapsamındaki KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti gibi mali teşvikler gelmektedir.

Sabit Fiyat Garantisi: Sabit fiyat garantisi, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilecek elektriğe Dolar bazlı ve uzun vadeli alım garantisi verilerek gerçekleştirilmektedir.

Hangi enerji kaynağına dayalı üretim tesisine ne kadar teşvik verileceği Tablo 2’de belirtildiği gibidir.

Ülkemizde sabit fiyat garantisi, Dolar bazında ve giriş tarihinden başlayarak sadece ilk 10 yıllık dönem süresince sağlanmaktadır.

2020 yılından sonra uygulanacak sabit fiyat tariflerini Bakanlar Kurulu belirleyecektir.

Tablo 2: Yenilenebilir enerji kaynakları ile üretim yapan birimlere ödenecek sabit fiyat garantisi miktarı (ABD doları/cent-kwh)

Yenilenebilir enerji kaynağında dayalı üretim tesis tipi	Uygulanacak fiyatlar	Yurt içinde yapılan imalat için yerli katkı ilavesi
Hidroelektrik üretim tesisi	7,3	2,3
Rüzgar enerjisine dayalı üretim tesisi	7,3	3,7
Jeotermal enerjisine dayalı üretim tesisi	10,5	2,7
Biyokütleyle dayalı üretim tesisi	13,3	5,6
Güneş enerjisine dayalı üretim tesisi	13,3	Fotovoltaik için 9,2 Yoğunlaştırılmış için 6,7

Kaynak: 6094 sayılı Kanun md.6

6094 sayılı Kanun ile tarife fiyatlarının Euro bazlı iken Dolar üzerinden hesaplanmış olması; satış fiyatının 25 Euro iken 13,3 Dolara indirilmiş olması, yatırımların cazibesini azaltması dolayısıyla eleştirilmiştir.

Ayrıca elektrik talebinin yaklaşık %30'unu rüzgar enerjisinden karşılayan Danimarka'da sabit fiyat garantisi 8,06 Euro-kwh'ye kadar çıkarken, Türkiye'de aynı destek miktarının 7,3 Dolar-kwh olması da yine eleştiri konusu olmuştur (Ertan, 2011).

Her enerji türünde farklı olmak kaydıyla, yapılan üretimin yurt içindedeki yerli mekanik aksamlarla yapılması halinde , yerli katkı ilavesi adı altında bir teşvik miktarı, sabit fiyat garantisine eklenmektedir (Bkz.5346 sayılı Kanun II sayılı cetvel ve 2016 tarihli Yerli Aksamın Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik).

Sabit fiyat garantisi ile teşvik, yenilenebilir enerji kooperatiflerine özgü bir teşvik türü değil, bu alanda faaliyet gösteren tüm tüzel kişilere yöneliktir.

Ülkemizde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi ve Desteklenmesine Dair Yönetmelikte, yenilenebilir kaynaklara dayalı üretim yapan tesisler için üretim lisansı sahibi olan tüzel kişiye EPDK (Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu) tarafından “Yenilenebilir Enerji

Kaynak Belgesi (YEKBEL)” verilmesi düzenlenmiştir.

YEKBEL’in yönetmelikte belirtilen amaçlarından biri olan “yenilenebilir enerji kaynağından üretilen enerjinin ulusal ve/veya uluslararası piyasalarda satışında kaynak türünün belirlenmesi ve takibi” yukarıda 2.1. başlıklı konuda açıklanan “Yenilenebilir Enerji Sertifikası (YES)” ile amaç yönünden benzerlik taşımaktadır.

Ancak yönetmelikte YEKBEL ile ticaret yapılmasına ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmamış, kaynak türü ile ilgili standartlar belirlenmemiştir.

Bu durumda ancak YEKBEL’in YES olarak uluslararası standartlara uygun olarak düzenlenmesi halinde Türkiye yenilenebilir enerji piyasası uluslararası ticarete açık hale gelecek ve Türkiye dışındaki piyasalarda olan talepten yararlanma fırsatı bulabilecektir.

Bu konuda YEGM (Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü) tarafından hazırlanan “Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğe yenilenebilir kaynaktan elektrik üretim belgesi verikmesine ilişkin yönetmelik” halihazırda taslak olarak, YEGM internet sitesinde ilgililerin görüş ve değerlendirmelerine sunulmuştur.

Lisanssız Üretim Hakkı: Ülkemizde “lisanssız üretim hakkı”, sabit fiyat garantisi sisteminden sonra yatırımcıları yenilenebilir enerji piyasasına çekmek için kullanılan diğer bir önemli teşvik mekanizmasıdır.

2011 yılında çıkarılan “Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik” ile düzenlenen bu teşvik gereğince, kurulu gücü 1 mw’nin altındaki yenilenebilir enerji üretim tesislerinin lisans alma ve şirket kurma yükümlülükleri yoktur.

Yani bu yönetmelik ile binaların herhangi bir lisans almadan kendi elektriklerini üretmelerinin önü açılmıştır.

Binaların azami 1 mw elektrik üretmesine izin verilmektedir. Binalarda yenilenebilir enerji kapsamında en kolay kullanılacak elektrik üretme yöntemi güneş panelleri ile elektrik üretilmesidir.

Böylelikle 1 mw'nin altında kurulu gücü olan yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim yapan gerçek ve tüzel kişiler de ihtiyaçlarının üzerinde üretmiş oldukları elektrik enerjisini dağıtım sistemine vermeleri durumunda kanunda belirtilen sabit fiyat garantisinden 10 yıl süreyle yararlanabilmektedir.

Bu teşvik türünde yenilenebilir enerji kooperatiflerine özgü bir durum söz konusudur: Kooperatifler ortak sayısına bağlı olarak değişmek kaydıyla 5 mw'ye kadar lisanssız elektrik üretimi gerçekleştirebilmektedirler (LEÜY, 2013);

- a) 100'e kadar ortağı bulunan için 1 MW'a kadar,
- b) 100'den fazla 500'e kadar ortaklı için 2 MW'a kadar,
- c) 500'den fazla 1000'e kadar ortaklı için 3 MW'a kadar,
- d) 1000'den fazla ortağı olan için 5 MW'a kadar

lisanssız elektrik üretimi yapma imkanı tanınmıştır.

Yenilenebilir enerji entegrasyonunun sağlanması amacıyla, şirket kurma ve lisans alma zorunluluğu olmayan tesislerin, dağıtım sistemine verdikleri elektrik enerjisinin perakende satış lisansı sahibi dağıtım şirketleri tarafından satın alınması zorunlu tutulmuştur (ETKB, 2014).

Lisanssız üretim için idari gerekliliklerden bazıları büyük tesisler için geçerli gereklilikler ile benzerdir. Bu durum, küçük ölçekle faaliyet yapan kişiler açısından sorunlara yol açmaktadır.

Örneğin; belediye ruhsatları, dağıtım şirketine bağlantı ve depreme dayanıklılık belgesi gibi belgeler lisanssız uygulamada da gereklidir.

Öte yandan çok küçük ölçekli lisanssız uygulamalar ile 1 mw ölçeğindeki lisanssız uygulamalar arasında da gerekli izin ve belgeler arasında farklılık yoktur.

Küçük ölçekli uygulamalar için idari prosedür ve maliyetleri hafifletici önlemlerin tasarlanması konusunun ele alınması planlanmaktadır (ETKB, 2014).

Muafiyetler: Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik kapsamında elektrik enerjisi üreten tesislerden, ilgili tesisin kurulu gücüne göre yıllık olarak lisans ücreti alınmaktadır.

Ancak yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi yapan tesisler ilk 8 yıl bu lisans ücretinden muaf tutulmaktadır.

Daha sonraki yıllarda ise belirlenen bedelin %10'unu ödemektedirler. Bu muafiyet de yenilenebilir enerji kooperatiflerine özgü değildir.

Bir başka teşvik de yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla elektrik üretim tesisi ve şebeke destekli elektrik üretim tesisi kuran gerçek ve tüzel kişilere yöneliktir.

Bu kişilerden kesin proje, planlama, master plan, ön inceleme veya ilk etüdü DSİ ya da EİE tarafından yapılan projeler için hizmet bedeli alınmamaktadır (5346 sayılı Kanun md 7).

Kamu İhalesi: Kamu ihaleleri, yenilenebilir enerji faaliyetlerinin teşvikinde ülkemizde uygulamaya yeni konulan teşvik türleri arasında yer almaktadır.

Ülkemizde 2017 yılı içinde en büyük güneş enerji santrali ve rüzgar enerji santrali ihaleleri yapılmıştır.

Güneş enerjisi YEKA ihalesini kazanan ortak girişim grubunun projesi ile 1,3 milyar dolarlık yatırım gerçekleştirilmesi, kurulacak santralden yılda yaklaşık 1,7 milyar kilovatsaat elektrik üretilmesi ve 600 bin evin ihtiyacının karşılanması hedeflenmektedir.

Rüzgar enerjisi YEKA (yenilenebilir enerji kaynak alanı) ihalesini kazanan konsorsiyumun projesi ile 1 milyar doların üzerinde rüzgar tesisi yatırımı yapılması, bu projeye kurulacak santrallerin işletmeye girmesiyle her yıl asgari 3 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilmesi ve yaklaşık 1,1 milyon evin yıllık elektrik ihtiyacı rüzgardan karşılanması, yıllık ortalama 1,5 milyon ton karbon emisyon azaltımının sağlanması hedeflenmektedir.

Vergi Teşviği:

Vergi teşvikleri açısından ele alındığında,Türkiye’de kooperatiflerin vergi sistemi içerisinde Kurumlar Vergisi (KV) mükellefi sayıldığı (KVK md1), kooperatif ortaklarının da Gelir Vergisi Kanunu (GVK md75/2) gereğince elde ettikleri kazançları bakımından gelir vergisi ile ilişkilendirildikleri, Kurumlar Vergisi mükellefiyetinde, Kanunda belirtilmiş olan şartları yerine getirmek kaydıyla KV muafiyetine, yine belli şartlarda da risturn istisnasına sahip oldukları, ayrıca Katma Değer Vergisi (KDV) Kanununda yer alan ve verginin konusuna giren işlemleri yapan kooperatiflerin KDV mükellefi oldukları, Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV) gibi bazı harç ve fonlardan sorumlu oldukları, Emlak Vergisi mükellefi oldukları görülmektedir.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik KVK’da yer alan özel şartlara dayalı muafiyet ve risturn istisnası ön plana çıkmaktadır. GVK açısından usulüne uygun olarak dağıtılan risturnler kazanç dağıtımını sayılmadığından, elde edenler açısından vergisel bir sonuç doğurmamaktadır.

Vergi sisteminde bazı harç ve fon avantajları da bulunmaktadır.

Sayılan tüm bu vergisel mükellefiyetler ve muafiyetler, vergi kanunları açısından sosyal amaçlı kooperatifçiliğin teşvikinin bir göstergesi olup ve fakat yenilenebilir enerji kooperatifçiliğine özgü değildir.

Finansal Kuruluşların Desteği: Yukarıdaki kamusal desteklerin yanısıra ulusal ve uluslararası kurumlar (Dünya Bankası, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası vb.) tarafından da yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik bir takım destekler söz konusudur.

Bu bağlamda yenilenebilir enerji kooperatiflerine yönelik destekler ise bakanlıkların kooperatiflere verdiği bir desteklerin yanında TKDK (Tarımsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) gibi kurumsal girişimler de farklı oranlarda destekler vermektedir (Enerji kooperatifleri el kitabı, 2017).

3 SONUÇ VE ÖNERİLER

Yenilenebilir enerji faaliyetlerine yönelik Türkiye’de uygulanan destek mekanizmaları başlıcası sabit fiyat garantisi olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretmek amacıyla kullanılması durumunda taşınmazların izni, kirası ve irtifak hakkı hususunda ilgili bakanlıklarca indirim yoluyla sağlanan destek, elektrik üretmek üzere YEK belgesi alan lisanslı üreticiler için belli süre için sağlanan lisans bedeli muafiyeti, kullanılan yenilenebilir kaynağın türüne göre ilgili kamu kuruluşlarından teknik destek, AB fonlarıyla sağlanan finansman desteği olarak örneklendirilebilir.

Sayılan bu desteklerin yanında ülkemizde yenilenebilir enerji kooperatiflerine lisans almaksızın -belli koşullarda- elektrik üretim hakkı tanınmıştır.

Vergisel açıdan incelendiğinde, Türkiye’nin enerji sektöründe tercihlerinin değişmesi ile birlikte mevzuatta birçok değişikliğe gidilmiştir.

Buna karşın vergi sistemi içerisinde mevzuat değişikliklerine paralel olarak kooperatiflere özgü düzenlemelere yer verilmemiş; tam aksine 2009 yılında Kurumlar Vergisi Kanununda (KVK) yapılan değişiklikle yatırımlara getirilen vergi indirimi teşvikinde, enerji yatırımları ve kooperatifler kapsam dışı bırakılmıştır.

Bu değişiklikte eski ve yeni enerji piyasası düzenine atıfta bulunularak, eski düzen (konvansiyonel kaynaklarla enerji üretimine ilişkin yatırımlar) teşvik dışında tutulmuştur.

Bu da kamuoyunda yenilenebilir enerji alanındaki yatırımlara bir teşvik verilmesinin ön hazırlığı olarak algılanmıştır.

Diğer taraftan 2013 yılında hazırlanan KVK tasarısında kooperatifler açısından var olan ve dar kapsamlı olan vergi avantajları dışında üretim ve yatırım süreçlerinin her birinde uygulanabilecek vergi muafiyeti ve istisnası gibi teşvikler yer almamıştır.

Tasarı, yenilenebilir enerji sektörünü yatırımcılar açısından cazip kılabacak özel vergi avantajlarını da içermemektedir.

Oysa ki aynı süreçte fosil yakıtlarla ilgili düzenlemelerde yatırım ve üretim süreçlerinde ÖTV, Damga Vergisi ve harçlara yönelik istisnalar ile enerji özelleştirilmelerinde KV ve KDV istisnaları uygulanmıştır.

Bu istisnalar, yenilenebilir enerjiye yönelik yatırım motivasyonunu azaltmakta ve kamuoyu desteğinin oluşmasına engel olabilmektedir.

Sonuç olarak, ülkemizde vergi teşvik uygulamaları açısından yenilenebilir enerji kooperatiflerine özgü bir düzenlemeye gidilmemiştir ve yenilenebilir enerjiye yönelik teşvik uygulamaları, bu alanda önde gelen ülkelerle kıyaslandığında yetersizdir. Kooperatifler tüm hizmetleri belgelendirme, hesap verme ve denetlenme konularında diğer kuruluşlara göre daha şeffaf olan, böylelikle ülke ekonomisine önemli katkıda bulunan; dolayısıyla, sermaye şirketleriyle kıyaslandığında, onlara sağlanan vergi avantajlarıyla vergi kaybına neden olmayan kuruluşlardır.

Zira, muafiyet ve istisnalardan yararlanmanın sağladığı vergi kaybı, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması sonucunda, daha fazla miktarda vergi geliri sağlayacaktır.

Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın en önemli paydaşlarından biri olan kooperatifler lehinde, bunların hem sermaye şirketleri hem de konvansiyonel enerji kaynaklarıyla üretim yapanlarla rekabet edebilmeleri için, destek mekanizmalarının süratle, yenilenebilir enerji üretimi ile ilgili mevzuatın tüm bileşenleri arasında koordinasyon sağlanarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda yatırım teşvikleri kapsamında uygulanan KV indirimi sağlanabilir, kooperatiflere tanınan istisna ve muafiyet şartlarının gözden geçirilerek yenilenebilir enerji kooperatifleri lehinde esnetilebilir.

Ayrıca genel yatırım teşviki kapsamında KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti devam ettirilebilir, emlak vergisi muafiyeti sadece tarım kooperatiflerine özgü olmaktan çıkarılıp Arjantin'de olduğu gibi yenilenebilir enerji kooperatiflerine de sağlanabilir.

Bunların yanısıra yenilenebilir enerji kooperatifleri yerel idare tarafından alınan harçlardan müstesna tutulabilir ve Almanya’da uygulanan bir teşvik mekanizması olarak yenilenebilir enerji vergisi kooperatifler lehinde çıkarılabilir.

Tüm bunların yanısıra ülkemizde yürürlükteki teşvik mekanizmalarının başında gelen sabit fiyat garantisi, yenilenebilir enerji kooperatifler için ayrıcalıklı hale getirilebilir. [Aspx?MevzuatKod=7.5.18907&](#)

[MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch%20%20=Yenilenebilir%20Enerji%20Kaynakları.](#)

Yılmaz, O., Hotunluoğlu, H. (2015), “Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, s:74-97.

6094 sayılı Kanun, (2010). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

5346 sayılı Kanun, (2005). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun. [Aspx?MevzuatKod=7.5.18907&](#)

[MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch%20%20=Yenilenebilir%20Enerji%20Kaynakları.](#)

Yılmaz, O., Hotunluoğlu, H. (2015), “Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, s:74-97.

6094 sayılı Kanun, (2010). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

5346 sayılı Kanun, (2005). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun.

Kaynakça

Abolhosseini, S. ve Hesmati A. (2014), “The Main Support Mechanisms to Finance Renewable Energy Development”, IZA DP, No. 8182, s:1-20.

Acar, S., Kitson, L., Bridle, R. (2015), “Türkiye’de Kömür ve Yenilenebilir Enerji Teşvikleri, International Institute for Sustainable Development, GSI (Global Subsidies Initiative) Report.

Alkan, A. (2001), “Yirmibirinci Yüzyıl Başında Dünya Kooperatifçiliğinin Gündemi”, Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, No: 25, Ankara, s: 209-229.

Aslani, A., Naaranoja M., ve Wong K. V. (2013), “Strategic Analysis of Diffusion of Renewable Energy in the Nordic Countries”, Renewable and Sustainable Energy Reviews, No.22.

Brown, P. (2013), “European Union Wind and Solar Electricity Policies: Overview and Considerations”, CRS Report for Congress.

Çıkin, A., Karacan, A.R. (1994), Genel Kooperatifçilik, E.Ü. Ziraat Fakültesi yay., İzmir.

Demir, İ., Emeksiz, C. (2016), “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Türkiye Potansiyeli ve Kullanımı”, EEB 2016 Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Sempozyumu, 11-13 Mayıs, Tokat.

Ertan, S. (2011), “Türkiye’nin Enerji Politikası Çerçevesinde 29.12.2010 tarihli 6094 Sayılı Yasa Üzerine Değerlendirme”, Emo İzmir Şubesi.

Eser L.Y, Polat S. (2015), “Elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik teşvikler: Türkiye ve İskandinav ülkeleri uygulamaları, Gümüşhane Üniversitesi”, SBE Dergisi, 12, s: 201-225.

ETKB (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı), (2014), Türkiye Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı, Aralık, 11.

Gladwin, T., Kennely J., Krause S.T. (1995), “Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research”, *Academy of Management Review*, Vol:20, No:4.

Hindle, T. (2008), *Yönetimde Çığır Açan Fikirler ve Gurular*, Çev.Ümit Şensoy, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ICA, Uluslararası Kooperatifler Birliği, (çevrimiçi), <http://ica.coop/en/what-co-operative>, 15.10.2017

ICA, (2013), *Blueprint for a cooperative decade*, International Cooperative Alliance, 2012 International year of cooperatives. https://ica.coop/sites/default/files/media_items/ICA%20Blueprint%20-%20Final%20version%20issued%207%20Feb%2013.pdf, 15.10.2017.

ILO, Uluslararası çalışma örgütü, (çevrimiçi),

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R193 , 15.10.2017

ILO, (2001), Report V (1), Promotion of cooperatives, Fifth item on the agenda, International Labour Office Geneva, 89th Session. <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc89/rep-v-1.htm>, 15.10.2017.

IRENA (2007), “Renewables for Heating and Cooling”, https://www.iea.org/textbase/npsum/Renewables_Heating_Cooling07SUM.pdf, 10.10.2017.

KGM (TC.Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü), (2011), *Türkiye kooperatifçilik stratejisi ve eylem planı 2012-2016*.

LEÜY, Lisanssız Elektrik Üretimine Dair Yönetmelik, 2013.

Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., Behrens III, W. (1972), *The Limits to Growth: A Report for The Club of Rome’s Project on the Predicament of Mankind*, Universe Books, New York.

Munasinghe, M. (2009), *Sustainable Development in Practice: Sustainomics Methodology and Applications*, Cambridge University Press, New York.

Mülayim, Z.G. (2010), *Kooperatifçilik*, Yetkin, Ankara.

Öztürk, D. E., Kalaycı, E. (2010), “Türkiye Enerji Piyasası için Yenilenebilir Enerji Sertifikalarının Değerlendirilmesi”, Türkiye 12. Enerji Kongresi, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 14-16 Kasım, Ankara.

REN21, 2015. Renewables 2015 Global Status Report.

REN21, 2017. Renewables 2017 Global Status Report.

Rutovitz, J., Atherson, A. (2009), “Energy Sectors Job To 2030: A Global Analysis”, Institute For Sustainable Futures.

Steding, R., Kramer, J. (1996), “Creating a Favourable Climate and Conditions for Cooperative Development in Central and Eastern Europa”, ILO, Geneva.

Şen, S. (2017), “Incentives as a fiscal policy tool in renewable energy production: Experiences of a number of selected European countries and Turkey”, Journal of Life Economics, 4 (1), s:59-76.

TKSEP, (2012), Türkiye kooperatifçilik strateji ve eylem planı 2012-2106.

TMKB (2003), Kooperatiflerin Teşvikine ilişkin 193 Sayılı (ILO) Uluslararası Çalışma Örgütü Tavsiye Kararı, Türkiye Koop.Yay. No: 8/7, Ankara.

Troya, Enerji Kooperatifleri El Kitabı, Troya Çevre Derneği, 2017, <http://www.troyacevre.org/icerik/enerji-kooperatifleri-el-kitabi/>

UN. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, 15.10.2017, <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

Wilson, M. (2003), “Corporate Sustainability: What is It and Where does It Come from?”, Ivey Business Journal, March/April, s:1-5.

YEKBEL, (2013). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi ve Desteklenmesine Dair Yönetmelik, 10.10.2017, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18907&MevzuatIliski=>

[0&sourceXmlSearch%20%20](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18907&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch%20%20)

[=Yenilenebilir%20Enerji%20Kaynakları.](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18907&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch%20%20)

Yılmaz, O., Hotunluoğlu, H. (2015), “Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, s:74-97.

6094 sayılı Kanun, (2010). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

5346 sayılı Kanun, (2005). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun.